

3. Формування та розвиток здоров'язбережувального середовища в закладах освіти різного рівня: колективна монографія / за заг. ред. Івана Стасюка [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 284 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7700>

## РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

Аріна Чупріна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О.Пахальчук, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

## THE ROLE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE FORMATION OF MORAL VALUES OF PRESCHOOLERS

Arina Chupryna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

**Анотація.** У статті досліджено роль фізичної культури у формуванні моральних цінностей дошкільників, зокрема через фізичну активність та ігрову діяльність. Встановлено, що регулярні фізичні вправи сприяють розвитку не тільки фізичного здоров'я, а й соціальних та моральних якостей, таких як відповідальність, співпраця, доброзичливість та здатність до самоконтролю.

**Ключові слова:** фізична культура, моральні цінності, дошкільники, фізичні вправи, ігри.

**Abstract.** The article explores the role of physical education in the formation of moral values of preschoolers, in particular through physical activity and play activities. It has been established that regular physical exercise contributes to the development of not only physical health, but also social and moral qualities, such as responsibility, cooperation, friendliness and the ability to self-control.

**Key words:** physical education, moral values, preschoolers, physical exercise, games.

Фізична культура є невід'ємною складовою гармонійного розвитку дитини, що охоплює не лише зміцнення фізичного здоров'я, а й формування морально-етичних цінностей, оскільки саме в дошкільному віці закладаються основи соціальної поведінки, світогляду та взаємодії з навколишнім середовищем. У цьому контексті інтеграція фізичної культури в освітній процес сприяє формуванню чесності, відповідальності, доброзичливості та дисциплінованості.

Роль фізичної культури у формуванні моральних цінностей дошкільників була об'єктом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Зокрема значний внесок зробили: Н. Дорош, О. Дурманенко, Н. Ковалевська, Т. Фазан, Л. Чівуріна та інші.

Дошкільний вік є найбільш важливим періодом у житті дитини, адже саме в цей час формуються основи фізичного, емоційного та соціального розвитку. Організм дошкільника активніше росте, формується опорно-руховий апарат, удосконалюється робота серцево-судинної та дихальної систем, а нервова система набуває більшої стійкості. Крім того, у даному віці в дітей виникає потреба у схваленні та визнанні з боку оточування, формування почуття власної гідності. Вони починають краще розуміти себе в часі, усвідомлюють події минулого, можуть аналізувати теперішній момент і замислюватися про майбутнє. Також у

цьому періоді відбувається становлення своєї статевої приналежності, що впливає на їх поведінку та самоідентифікацію.

У сучасній системі освіти України питанню морального виховання дошкільників приділяється особлива увага, що підтверджується рядом законодавчих документів: закони України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», «Державна національна програма Освіта (Україна ХХІ століття)», «Методичні рекомендації щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану» тощо.

Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти відображено сучасні тенденції щодо оновлення змісту освіти та виховання, що спрямовані на переосмислення моральних цінностей та визначення нових підходів до розвитку особистості дитини. Особливий акцент робиться на гармонійному поєднанні фізичного виховання з виховним процесом, що сприяє становленню моральних орієнтирів та розвитку соціально значущих якостей дошкільників [1].

У дошкільному віці регулярна фізична активність сприяє зміцненню здоров'я, покращує кровообіг, стимулює роботу внутрішніх органів і допомагає розвивати координацію, витривалість, спритність і силу. Тому діти, які з раннього віку залучені до активної рухової активності, не тільки краще розвиваються фізично, а й демонструють вищу емоційну стійкість, кращу здатність до самоконтролю та адаптації в соціальному середовищі [2].

Фізична культура відіграє важливу роль у формуванні моральних якостей дошкільників, а гра є одним із найбільш ефективних засобів цього процесу. Саме в ігровій діяльності діти дошкільного віку найбільше проявляють свою самостійність, що є ключовим для їх становлення як особистостей. У рухливих іграх вони не лише вдосконалюють фізичні навички, а й навчаються взаємодіяти з однолітками, узгоджувати дії, вирішувати конфлікти мирним шляхом та підтримувати партнерів. Граючи разом, дошкільники набувають важливого соціального досвіду, який згодом застосовують у реальному житті. Тим самим вони розвивають доброзичливість, уміння співпрацювати, терпіння та взаємоповагу. Наприклад, під час командних спортивних ігор діти навчаються допомагати товаришам, заспокоювати їх у разі невдачі, мотивувати до подальших зусиль і використовувати можливості кожного учасника. Відповідно в спільній фізичній активності відбувається гармонійне поєднання фізичного, емоційного та морального розвитку дошкільників, що формує їх як відповідних і соціально зрілих особистостей [3, с. 33]

У процесі фізичної активності дошкільники переживають різні емоційні стани: радість від перемоги, розчарування через невдачу, задоволення від виконаного завдання, гордість за командну співпрацю, що безпосередньо, дозволяє їм розвиватися, керувати своїми емоціями, аналізувати ситуацію та адаптуватися до змін. Крім того, у процесі спільних фізичних занять діти формують вміння співпрацювати в парах чи команді, слідувати за правилами, проявляти ініціативу та підтримувати інших. Наприклад, у командних іграх вони навчаються не лише досягти власних цілей, а й діяти в інтересах колективу, поступатися індивідуальними успіхами заради спільного результату, розподіляти обов'язки та розташовувати спільну мову з однолітками.

Фізичне виховання просто неба не лише покращує фізичну підготовку дітей, а й сприяє розвитку важливих особистісних якостей, таких як лідерство, відповідальність, взаємодопомога та вміння працювати в команді. На свіжому повітрі можна організовувати командні ігри, наприклад, граючи у футбол, діти засвоюють, що успіх залежить не тільки від індивідуальних здібностей, а й від взаємодії з командою. Тому вони розуміють, що невміння співпрацювати з членами своєї команди, нечесна поведінка, нехтування правилами чи сильна агресія можуть призвести до втрати довіри з боку товаришів.

Наприклад, у грі «Рятувальників» діти діляться на команди, кожна з яких повинна «врятувати» потерпілого, застосовуючи логіку, кмітливість та фізичну активність. Такі заняття сприяють розвитку емпатії, навичок планування та відповідального ставлення до

завдань. Проводячи подібні ігри на природі, педагоги створюють сприятливе середовище для гармонійного формування не лише тіла, а й особистості дитини.

Рухливі та спортивні ігри просто неба спряжують засвоєнню дошкільниками важливих соціально-моральних принципів. Працюючи в команді на спільний результат, вони розуміють, що необхідно допомагати слабшим, підтримувати друзів у складних ситуаціях, радіти не тільки своїм, а й загальним досягненням. Також вони навчаються сприймати перемогу та поразку і не засмучуватися через невдачі, а навпаки, робити висновки та намагатися працювати над собою. Відповідно це формує в них стійку систему цінностей, яка впливає на їхню поведінку в майбутньому, допомагаючи стати відповідальними, чесними, співчутливими та соціально активними.

Фізичне виховання відіграє важливу роль у формуванні ключових моральних якостей, які є основою розвитку особистості. До них належать загальнолюдські цінності, а саме морально-духовні надбання, які включають ідеали, норми співпраці та етичні принципи, що сприяють гармонійному розвитку особистості [4, с. 77]. Адже в спільних ігор діти отримують досвід комунікації, підтримки та взаємодопомоги, що сприяє формуванню дружби та товариських відносин. Командні види спорту розвивають довіру та вчать цінувати співпрацю, адже спільні досягнення об'єднують дітей та допомагають налагоджувати соціальні зв'язки.

Національні цінності формуються на основі історичних традицій, звичаїв та обрядів, характерних для певного народу та ґрунтуються на загальнолюдських принципах, але мають унікальні національні особливості, які забезпечують соціальну взаємодію та культурну ідентичність представників певної етнічної групи. Громадянські цінності відображають усвідомлення особистої гідності, свободи, відповідальності та дисциплінованості. Вони сприяють вихованню поваги до інших, формуванню патріотичних почуттів і гармонійному поєднанню національної та міжнаціональної свідомості.

Батьки відіграють ключову роль у вихованні моральних цінностей через фізичну культуру, адже вони є першими прикладами для своїх дітей. Тому, якщо батьки активно займаються спортом, підтримують здоровий спосіб життя та демонструють правильні моделі поведінки, то діти будуть переймати ці звички, вважаючи їх як норму. Однак батькам важливо не тільки заохочувати дітей до фізичних вправ, а й активно обговорювати з ними різні аспекти поведінки під час ігор. Наприклад, батьки можуть пояснити дитині важливість допомоги іншим, навчати її, як поводитися у випадку перемоги чи поразки, та розповідати, чому важливо дотримуватися правил гри.

У сучасному світі фізична активність дітей зменшується під впливом викликів, пов'язаних із стрімким розвитком цифрових технологій. Дошкільники дедалі частіше надають перевагу смартфонам, комп'ютерним та онлайн-іграм, що негативно впливає на рівень їхньої рухової активності. У зв'язку з цим перед педагогами та батьками постає важливе завдання – зробити заняття з фізичної культури максимально привабливими, динамічними та мотивувальними для дітей.

Одним із перспективних напрямків у фізичному вихованні дошкільників є інтеграція фізичних вправ з іншими видами діяльності. Наприклад, поєднання музичних ігор із руховими завданнями або використання казкових сюжетів у фізичних вправах може зробити заняття більш цікавими для дітей і сприяти розвитку не тільки фізичних, а й моральних цінностей. Крім того, створення інтерактивних спортивних програм, які включають елементи гри та творчості, сучасної музики, дозволяють зробити фізичну активність частиною повсякденного життя дитини, стимулюючи її до розвитку як фізично, так і морально.

Отже, фізична культура, на сьогодні, є не лише засобом зміцнення здоров'я, а й ефективним інструментом виховання моральних якостей дошкільників, адже фізична активність сприяє розвитку чесності, відповідальності, дружелюбності, самодисципліни, взаємоповаги та командної роботи, що допомагає дітям краще адаптуватися до соціального середовища, навчитися працювати в команді та сформувати стійку моральну основу на майбутнє.

### Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://surl.li/jzazgw> (дата звернення: 26.03.2025).
2. Гончаренко А.М. Дошкільний вік. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. URL: <https://esu.com.ua/article-21154> (дата звернення: 26.03.2025).
3. Дорош Н., Дурманенко О. Формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку засобами гри. Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації. Матеріали Х Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Київ, 2024. С. 32-35.
4. Ковалевська Н.В., Фазан Т.П. Формування духовно-моральних цінностей у дошкільників в умовах військового стану. *Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану*, 2022. № 1. С. 75-79. URL: <https://surl.li/cywxeq> (дата звернення: 26.03.2025).
5. Пахальчук Н. Фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів засобами ботмерівської гімнастики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Вип. 3 (58). С. 90-93.
6. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: зб. матеріалів пед. читань*. Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2015. Вип. 10. С. 8-11.